

פרשת ראה

"כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לְשֹׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבֵאתָ שָׁמָּה: וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יִדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבָתֵיכֶם וּבִכּוֹרֵת בְּקָרְכֶם וְצֹאנְכֶם: וְאָכַלְתֶּם שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְשִׂמְזַתֶּם בְּכָל מְשֻׁלַּח יִדְכֶם אֹתָם וּבִתְיֵיכֶם אֲשֶׁר בִּרְכָה ה' אֱלֹהֵי: (דברים י"ב)"

לאחר שמשה הרחיב בתיאור העבר, הוא מתחיל בעיקר נאוומו- מה מצפה לעם ישראל בארץ ישראל! לזה הם חיכו ארבעים שנה. בפרשה לשנו מצוות רבות התלויות בארץ- תרומות ומעשרות, שמיטה וכו' ואף מצוות רבות התלויות במקדש- מצוות בכור, עליה לרגל, קרבנות, מצוות המתקיימות בשלושת הרגלים ועוד אף הניגוד בין החיוב המיוחד לבער את העבודה הזרה דווקא בארץ, ובין המציאות ש'ימצא בקרבך נביא' הם מסממני ארץ ישראל המובחרת אותה מתאר משה רבינו. 'לב הארץ' הוא 'המקום אשר יבחר ה' ' המוזכר במהלך כל הפרשה. כיצד נגיע אנחנו ל'מקום' ומה מצפה לנו 'במקום הזה' נלמד השבת.

לליל שבת –

מתי צריך להגיע אל 'המקום'?

מי שיעיין בפירוש רש"י על הפרשה יראה שלשיטתו התורה רומזת על ההדרגה בהגעה אל 'מקום המקדש'. תחילה נהיה בשילה ורק אח"כ נגיע לירושלים. זהו הסדר האלוקי':

"כי לא באתם - כל אותן י"ד שנה: עד עתה - כמו עדיין: אל המנוחה - זו שילה: הנחלה - זו ירושלים: (רש"י על דברים י"ב, ט)"

לעומתו 'הכלי יקר' מבין שכל הפרשה מרמזת רק על מקום אחד- על ירושלים ובית המקדש: "ותדע כי המפרשים אמרו שכאן נרמז שילה ובית עולמים והוכיחו זה מחמת כמה שינויים שראו בפרשה.. ועל זה קשה לי. הרי בראשון נאמר מכל שבטיכם משמע שגבה הכסף מכל השבטים .. שגבה חמשים שקל מכל שבט ושבט ועלה לשש מאות, ואם כן בודאי פסוק ראשון מדבר בבית עולמים אשר בנה דוד, ועוד קשה לי הלא מימות עולם נבחר המקום של בית עולמים וראיה מאדם שהקריב שם והמעשה של עקידת יצחק מוכיח זה ומהו שאמר אשר יבחר ה' להבא משמע?!"

ואין דעתי נוחה בפירוש זהעל כן אומר אני בהפך זה ובזה יתורץ הכל, כי מה שנאמר כי אם אל המקום אשר יבחר ה' מכל שבטיכם לשום שמו שם, מדבר בבית עולמים ... ומה שכתב 'לשכנו תדרשו', רצונו לומר דרשו נא מזקנים ונבונים ויגידו לך כי זה המקום נבחר לקדושה מימות עולם, ופירוש זה אמיתי ונכון" (כלי יקר פסוק ד')

קיצרתי מאוד את 'הכלי יקר', ואת דחיותיו לשיטת רש"י, (ומומלץ לעיין בפנים ולראות כיצד מנתח את הפסוקים אחת לאחת ומה לומד מכל מילה) אך ניתן לחדש מכאן כמה דברים בדומה ובשונה בפירושיהם.

א. ניתן לומר שהמחלוקת היא האם צריך להגיע אל המקדש בהדרגה או שהאידיאל הוא כמה שיותר מהר להגיע אל המקדש. כלומר, האם שילה הייתה תחנה הכרחית בדרך למקדש עולמים?

ב. בכל מקרה, אין ספק מהי המטרה הסופית, ובמיוחד לשיטת ה'כלי יקר' שמדגיש שמקום זה היה חשוב מאז ומעולם, ואם שכחת 'דרשו נא מזקנים ונבונים ויגידו לך'.

ג. אל פי פירוש רש"י נוכל להבין את השימוש במילה 'מקום'. בכל פעם במקום אחר תשרה שכינה ולכן אין איזכור לשם העיר. אך במיוחד מתוך פירוש הכלי יקר עולה שאלה מתבקשת. אם 'המקום' מוכר 'מאדם שהקריב שם והמעשה של עקידת יצחק'. אזי נשאלת השאלה: מדוע לא קורא הקב"ה ל'מקום' בשמו. מה משמעות הרמיזה והאריכות 'המקום אשר יבחר ה' - מדוע לא כתובה ירושלים בפירוש?

לסעודת שבת –

מהו 'המקום'?

ראינו בפירוש הכלי יקר ש'המקום' הינו מקום מוכר מאז בריאת העולם, עקידת יצחק, תפילת יעקב ועוד. אם כן, מדוע לא מוזכרת ירושלים?
§התירוץ הפשוט - ברור לכולם מהו המקום:

תירוץ אחד יכולנו לומר, שזוהי התשובה! כלומר, המקום, בה"א הידיעה זהו רק מקום אחד! (ואולי נדגיש המקום שבו יראה ה', זהו רק מקום אחד) כך מופיע בתורה:

אברהם - "וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים: .. וַיֵּשֶׁא אֲבִרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֵק".
יעקב - "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שֵׁם כִּי בָּא הַשָּׁמַשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיֵּשֶׂם מִרְאֲשֵׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא"

לפי הבנה פשוטה זו, נוכל אף לבאר את מאמר חז"ל במסכת ברכות:

"אָמַר רַבִּי חֵלְבֹן, אָמַר רַב הוֹנָא, כָּל הַקּוֹבֵעַ מָקוֹם לְתַפְלָתוֹ - אֱלֹהֵי אֲבִרָהָם יִהְיֶה בְּעֶזְרוֹ.. וְאַבְרָהָם אָבִינוּ, מָנָא לֵן דְּקִבֵּעַ מָקוֹם? דְּכְתִיב, "וַיֵּשֶׁב אֲבִרָהָם בְּבֶקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שֵׁם אֶת פְּנֵי ה'". (ברכות ו:)

למרות שה'פשט' של הגמרא מדבר על קביעות במקום התפילה, על פי הוכחת הגמרא נבין מהו ה'פשט' האמיתי. הגמרא אומרת שמי שקובע את 'המקום' למקום תפילתו, אלוקי אברהם יהיה בעזרו. מי שקובע את הר המוריה, למקום תפילתו, כפי שעל פי הגמרא, קבע אברהם (ואף יעקב, שחוזר להתפלל במקום שבו התפללו אבותיו), מובטח לו שיראה את פני ה' וממילא 'אלוקי אברהם בעזרו'!

§ההסתרה מונעת בעיות

הרמב"ם במורה נבוכים מביא שלושה הסברים לשאלה. (אנו נביא אותם מתוך ציטוט של רבינו בחיי):

"המקום הזה הר המוריה הוא, והיה נודע ומפורסם באומות ואין צריך לומר ישראל במדבר שהיו יודעין זה מן האבות בהיות שם עקדת יצחק. ומה שסתם הכתוב המקום הזה ולא אמר בפירוש שהוא הר המוריה הנודע והמפורסם לכל, כתב הרמב"ם ז"ל בספר המורה כי העלמת המקום לשלשה ענינים: .האחד אילו ידעו האומות כי שם התפלה מקובלת והקרבות שם לרצון ירצו כל אומה ואומה להחזיק בו ותרבה המריבה וההריגה בין האומות.

והשני כי הכנעניים יושבי הארץ אלו היו יודעין כי ישראל עתידין לירש את ארצם ולעבוד הש"י ולהקריב קרבנותיהם באותו מקום היו משחיתים אותו בכל מה שהם יכולין.

והשלישי כי היו השבטים מריבים זה עם זה כל אחד ואחד מבקש שיהיה המקום ההוא בנחלתו, ותפול המריבה והמחלוקת ביניהם כמו שנפלה בבקשת הכהונה, .. כי אע"פ שידעו הכל מעלתו של הר המוריה לא היו יודעין כי הוא המקום אשר יבחר ה' (דבינו בחיי על דברים י"ב, ה')

§ה'מקום' כבר שם! לשכנו תדרשו – דרשו וחפשו, אל תתיאשו ובזכות זה – 'ובאת שמה'!

ה'אלשיך' (מתלמידי ר' יוסף קארו) מרחיב את משמעות דרישת המקום. לפעמים גם שדבר מול העיניים שלך צריך להראות לך אותו:

"לשכנו תדרשו: אל נא יחשב לטורח לדרוש איה בית ה', כי הלא לשכנו יתברך תדרשו, ואין להם אושר גדול מזה יהיה טרחכם ומשאכם ומתתכם על שכונת השם יתברך כי זכות גדול הוא, על דרך מה שנחשב לאברהם שהיה שואל איה המקום באמור אליו הוא יתברך אל הארץ אשר אראך... על דרך זה נאמר פה אם תצטרך להיות דורש ושואל, לא יהיה עליך לטורח כי לשכנו יתברך תדרשו ורב לכם שכר הרבה על הדבר...

ובאת שמה, כלומר, הנני מבטיחך שתבא שמה ולא יעצרך איש כי גדול שמו יתברך בגוים. ...ולא עוד, אלא שכל כך ייטיבו אשר ידברו לכם הנדרשים בדרשכם איה בית ה', שיספיקו להקנות בכם שלמות וחסידות ויושר לבב עד גדר שגם אם בלכתכם שמה הייתם מחוסרי אחדות והולכים בפירוד לבבות תקנו אחדות עצום לעשות המצוה ההיא, וזהו לשכנו תדרשו בלשון רבים ובאת שמה בלשון יחיד. כי גם שבעת הדרישה יהיה בפירוד, אחר כך ימשך ממנה כי ובאת שמה באחדות" (ספר תורה משה על דברים י"ב)

ה'אלשיך' מדגיש שני ענינים: – דבר ראשון זהו ציווי לדרוש ולחפש את מקום המקדש. ולא להתייאש! זהו רצון ה'. אך המשך הפסוק: 'ובאת שמה' זאת הבטחה ולא מצווה. אם תדרוש אזי הקב"ה מבטיח שתצליח בדרכך ולא יהיו עיכובים ומניעות. בנוסף מבטיח הקב"ה – שגם אם בשלב הדרישה אין אחדות (תדרשו בלשון רבים), בשלב 'ובאת שמה', כולם כבר יהיו מאוחדים. (בלשון יחיד)

לסעודה שלישית –

איך דורשים את המקום?

ראינו, שמתוך עיון בפסוקים הרבים המתארים את 'המקום' אנו לומדים לא רק מהו ה'מקום' אלא כיצד ניתן להגיע למקום (מאוחדים, לא להתייאש..). וכן מדוע כדאי להגיע אל המקום ('שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' במקום אשר יבחר ה'... ואלוקי אברהם בעזרו). נסיים עם שני כיוונים נוספים. ה'תפארת שלמה' (רבי שלמה הכהן רבינוביץ מתלמידי החוזה מלובין לפני כ- 200 שנה בפולין) מתחיל עם שאלתנו המרכזית, מדוע לא הוזכרה ירושלים ומסיים במסקנה שלו:

§הדרישה מובילה לבניין

"כי אם אל המקום אשר יבחר ה' וגו' לשכנו תדרשו ובאת שמה. יש לדרוש מכל שבטיכם הוא מיותר.. ומה משמיענו הכתוב בזה אשר יבחר מכל שבטיכם? אכן הנה יש לשים על לב להבין לשון הכתוב שאמר בכל מקום אשר יבחר ה' וכן במקום אשר יבחר. וכן כאן אל המקום אשר יבחר. הלא המקום הזה הוא בירושלים? ויש להעיר וכי משה רבינו ע"ה לא הי' יודע כי המקום ההוא אשר יבחר הוא יהי' בהר הקודש בירושלים ולמה לא פירש איפא הוא? הלא המקום הזה כבר הוכן מאז מעולם ע"י האבות הקדושים אברהם קראו הר יצחק קראו שדה יעקב קראו בית אלהים. הול"ל כי המקום אשר יבחר יהי' בהר הקודש בירושלים?

והנה זה הענין והטעם שנתעכב בנין הבית בתחלה אחרי ביאתם של ישראל לארץ יותר מארבע מאות שנה. הלא הרבה מצות וחוקים ומשפטים התלויות בארץ ובבנין בהמ"ק למה לא עלה בלב כל השופטים שקדמו להם לבנות הבית לשם ה' עד בימי דוד? אך הענין הוא כי עד העת ההיא לא מלאו התפלות והרצונות של בני ישראל לבנין הבית.... וזהו כאשר מלאו הרצונות של כל ישראל על בהמ"ק מיד נודע להם המקום בירושלי' וזהו פירוש שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. פי' שכולם רוצים ומצפים לבית ה' עי"כ מיד נודע לי המקום ומיד עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים וגו' ששם עלו שבטים וגו' כמ"ש מכל שבטיכם וגו'. והנה זה הוא ביאור הכתוב כי אם אל המקום אשר יבחר ה' מכל שבטיכם. רצונו לומר, אף אם אמנם כי המקום הזה הוא ידוע שיהי' בירושלים ולא יבחר במקום אחר. מ"מ גם שמה הנה א"א לבנותו עד אשר יבחר ה' כל התפלות והרצונות מכל שבטיכם שיהיו ראויים לבנותו להם ולהשרות שכינתו בתוכם" (תפארת שלמה – ראה)

מתוך דברי התפארת שלמה ניתן לענות על שאלה נוספת שפתחנו בה. לפי דבריו, תופסת המילים 'מכל שבטיכם' המופיע בתוך תיאור מקום המקדש, ('כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מְכַל שְׁבִיטֵיכֶם לְשׁוֹם אֶת שְׁמוֹ שֶׁם לְשֹׁכְנֵנוּ תִדְרָשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה') בא ללמד שברגע שכל שבטיכם ירצו את המקדש- תכף ומיד ובאת שמה. שימו לב לציטוט: 'שיהיו ראויים לבנותו להם ולהשרות שכינתו בתוכם'. אנחנו נדרוש, נבנה וה' ישרה שכינתו'

§האם מספיק שאנו נרצה, או שצריך נביא?

הרב קוק נדרש לעניין הדרישה מכיוון אחר. בשו"ת 'משפט כהן' הוא נשאל האם יש צורך בנביא כדי למצוא את 'המקום' המדויק שבו צריך לבנות את המקדש?

"ואע"פ שכל אלה הדיוקים נעשו ע"פ נביאים צריכים לומר, דאע"ג דבכל עניני תורה קי"ל לא בשמים היא, ... ואלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. מ"מ כל אלה הדברים אינם נוגעים להסידורים השייכים לבנין בית המקדש, שע"ז שנינו מפורש בברייתא דספרי פרשת ראה, עה"פ לשכנו תדרשו ובאת שמה, ... כ"א אל המקום אשר יבחר ד' וגו' על פי נביא, יכול תמתין עד שיאמר לך נביא ת"ל לשכנו תדרשו ובאת שמה, דרוש ומצוא ואח"כ יאמר לך נביא, ואח"כ אמר שם מנין שלא תעשה אלא ע"פ נביא שנאמר ויאמר גד אל דוד וגו' הקם לד' מזבח בגורן ארונה היבוסה הרי שחידשה כאן תורה, שעניני המזבח מסורים הם לנבואה, אחרי דרישה ע"פ תורה, או דרישה ע"פ נבואה, לפי הגי' של דרוש ע"פ נביא, שזהו כפי מה שאמרנו חידוש גדול ... ואין זה נכנס כלל להכלל של אלה המצות אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, ולא בכלל של לא בשמים היא. אלה הם ענינים של גילויים מן השמים בענין רוח"ק, וכבר ידוע שאע"פ שנחתמה הנבואה מ"מ רוח"ק לא נסתלקה מהראויים לה בכל דור, וכמ"ש הרח"ו ז"ל בשער הקדושה, וכד' תנא דב"א דהכל לפי מעשיו רוח"ק שורה עליו, א"כ י"ל דחשוב ראוי לך, וממילא הוי ג"כ ראוי לפנים.. דלא בציר עלמא מל"ו צדיקים, כסוכה מ"ה ב', ויגלה לנו ע"י איזה צדיק הראוי לך. ...". (משפט כהן – שאלה צ"ב)

על פי הרב קוק התהליך למציאת 'מקום המקדש' (והמזבח) הוא כזה. תחילה דרוש על פי התורה. אך אח"כ חייבים נבואה. (למרות שבשאר המצוות אין מסתמכים על נבואה ולא בשמים היא). ושמה תשאל- הרי אין כיום נביאים?- מחדש הרב קוק, שבכל דור ישנם תלמידי חכמים שיש להם רוח הקודש. וגם מדרגה כזו מספיקה.

שנזכה לחזור במהרה 'לראות במקום' ולא רק 'לראות את המקום מרחוק'